

BIỆN PHÁP PHÒNG CHỐNG HẠN

GS.TS. NGUYỄN LẠI¹

Về tình hình hạn hán đã được báo cáo chung đề cập cùng với các phương tiện thông tin đại chúng thông tin kịp thời và toàn diện nên ở đây không nhắc lại, trong bài viết này chỉ xin đề cập đến một số nguyên nhân và biện pháp.

Hội nghị tổng kết 20 năm làm thủy lợi được diễn ra trong 3 bối cảnh sau đây:

- *Một là*: Phải thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX của Đảng đến năm 2010 phải đưa nước ta ra khỏi tình trạng kém phát triển, thời gian không còn dài – chỉ một kế hoạch 5 năm nữa thôi. Với bối cảnh này đặt ra một vấn đề: yếu tố gây ra kém phát triển chiếm một tỷ trọng không nhỏ thuộc về nông thôn liên quan chặt nhất đến thủy lợi nói chung và hạn hán nói riêng. Vậy nhiệm vụ của thủy lợi nói chung và hạn hán nói riêng phải làm thế nào? ...

- *Hai là*: Tình hình khí hậu nước ta – một yếu tố tự nhiên liên quan chặt chẽ đến thủy lợi và hạn hán gần đây, cụ thể là từ năm 1995 đến nay có biến động mạnh mẽ khác thường liên quan đến nóng lên toàn cầu và Elnino - đó là theo kết quả nghiên cứu của chúng tôi đã được trình bày trong tập báo cáo khoa học về: “Giải mã Elnino và biến đổi khí hậu Việt Nam” đã gửi tới để các đồng chí đại biểu tham khảo phục vụ cho Hội thảo quốc gia sau này theo kiến nghị của tôi dưới đây.

Bối cảnh này đặt ra cho thủy lợi và hạn hán ở nước ta những vấn đề sau đây:

Thứ nhất – phải làm lại, làm mới về quy hoạch thủy lợi nói chung và chống hạn nói riêng như sau:

- Quy hoạch cũ trước đây do tình hình phát triển kinh tế - xã hội chưa phát triển và điều kiện tự nhiên (khí hậu) bình thường nên quy hoạch thường chỉ xét tình hình nguồn nước và địa hình cho phép xây đập, làm hồ chứa v.v..

- Chưa xét được thật đầy đủ và nghiêm ngặt yêu cầu dùng nước cho các ngành, nhất là nước dùng cho công nghiệp và đời sống (hạn hán gần đây đã bộc lộ rõ ràng bằng mọi cách không đủ nước cho người và gia súc, nói chi đến sản xuất – như Ninh Thuận và Bình Thuận vừa rồi).

- Hay qua bài học kinh nghiệm của nước Pháp đã xuất hiện tình trạng khai thác hết các dòng sông vẫn không đủ nước cung cấp cho các dự án điện nguyên tử.

- Chưa xét đến triệt để khai thác các nguồn nước, nhất là nước ngầm.

- Chưa xét được tiến độ thời gian đáp ứng cho nhu cầu theo kế hoạch 5 năm hay 10 năm.

- Quy hoạch không kèm theo hướng dẫn sử dụng chặt chẽ (giống như làm luật).

- Một vấn đề thuộc về kỹ thuật cũng phải xem xét đó là: Hiện nay thường xét yêu cầu dùng

1. Đại học Thủy lợi.

nước hay chống lũ theo tần suất – cơ sở khoa học của vấn đề này là coi nguồn nước dao động hoàn toàn ngẫu nhiên, nhưng nay khí hậu thay đổi: lũ lớn ở sông Cửu Long suốt từ năm 1994 – 1995 đến nay hầu như năm nào cũng xảy ra. Trừ năm 1997 – 1998 do Elnino ảnh hưởng và năm 2003, hạn ở Tây Nguyên và nhiều nơi khác liên tục xảy ra vào mùa khô, theo kết quả nghiên cứu của chúng tôi thì như là một quy luật. Tình hình này còn tiếp tục và là vấn đề lâu dài cho tới khi Nghị định thư Kyoto về cắt giảm khí thải đi vào cuộc sống mới có khả năng cải thiện.

Vậy, vấn đề này nên xử lý ra sao đòi hỏi phải được xem xét trong quy hoạch.

Đó là những vấn đề quy hoạch thủy lợi nói chung và chống hạn nói riêng cần được xem xét khác phục, dĩ nhiên để làm được sẽ không dễ dàng chút nào.

Thứ hai, với tình hình khí hậu khắc nghiệt như hiện nay đòi hỏi phải xem xét lại cách quản lý các nguồn nước thật chặt chẽ từ Trung ương đến địa phương (tới cả các huyện hay xã thì càng tốt), bởi vì nguồn nước có hạn không dễ gì điều động từ nơi này đến nơi khác như lương thực hay điện lực. Hiện nay nguồn nước thường giao cho các ngành chuyên môn quản lý, nay nên chăng đối với các hồ chứa lớn như Hòa Bình, Trị An, Dầu Tiếng... phải thành lập hội đồng quản lý do Thủ tướng Chính phủ chỉ định để tham mưu khai thác cho Trung ương trong tình hình bình thường cũng như trong tình thế bức xúc (việc này ở Thái Lan người ta đã làm từ lâu).

- Đối với các địa phương thường xuyên hạn hán từ cấp huyện trở lên cũng cần xét đến hội đồng quản lý nguồn nước như thế do Chủ tịch Ủy ban nhân dân tỉnh chỉ định.

- Thứ ba, để thực hiện được hai kiến nghị trên đây đòi hỏi phải có sự thống nhất cao về nhận thức biến đổi khí hậu từ các nhà khoa học đến các nhà quản lý và trong nhân dân. Đây cũng là một khó khăn rất lớn, bởi vì đây là một vấn đề khoa học rất phức tạp đối với các nhà khoa học thế giới cũng như trong nước không dễ dàng gì thống nhất với nhau được. Cụ thể:

Chúng ta dễ dàng thống nhất với nhau về tình hình (tức thống kê) và nguyên nhân trực tiếp. Ví dụ, dễ dàng thống nhất với nhau rằng: hạn hán trong mùa khô là do lượng mưa và dòng chảy trong mùa lũ thiếu hụt so với trung bình nhiều năm, lượng mưa trong mùa cạn thậm chí không mưa liên tục và nhiệt độ cao nắng nóng làm bốc hơi trong đất và nước mạch...

Nhưng còn nguyên nhân sâu xa có phải do trái đất nóng lên và Elnino ảnh hưởng không, đây mới là cơ sở khoa học chiến lược cho quy hoạch và quản lý nguồn nước nói riêng và liên quan đến cả chiến lược phát triển quốc gia thì không dễ dàng gì thống nhất.

Một vài thí dụ ở ngoài nước và trong nước để minh họa sau đây:

- Theo đài BBC và báo của nước ta đăng lại “Phát biểu ngày 9-1-2003 của ông David King, Trưởng ban cố vấn khoa học của Chính phủ Anh, cảnh báo rằng, những thay đổi về thời tiết, chủ yếu do con người gây ra, đang gây ra những thảm họa lớn hơn cả mạng lưới khủng bố quốc tế cộng lại. Nếu không có những biện pháp triệt để kịp thời, số người bị ảnh hưởng bởi lũ lụt, hạn hán, đói kém và bệnh tật sẽ tiếp tục tăng lên với tốc độ chóng mặt...”.

- Trong khi đó, hội nghị về thiên tai trong năm 2003 do Liên hợp quốc tổ chức diễn ra vào ngày 12-12-2003, thượng nghị sĩ J.Inhope đại diện Mỹ lại nói, ông ngày nay càng tin rằng chuyện trái đất ấm lên là một trò bịp lớn nhất từng được đưa ra cho nhân dân Mỹ.

- Còn trong nước, trả lời phỏng vấn của báo *Tiền Phong* số 40 ngày 25-2-2005 trong mục “Năm 2005 sẽ nắng nóng gay gắt nhất?”, một đồng chí Phó viện trưởng Viện Khí tượng thủy văn nói: “Tại Việt Nam, sự thay đổi thời tiết thời gian vừa qua chủ yếu là do địa hình và đặc điểm mùa, ảnh hưởng của Elnino rất ít”.

- Còn TS. Bùi Minh Tăng, Giám đốc Trung tâm dự báo khí tượng vùng đồng bằng Bắc Bộ cho rằng: “Việt Nam nằm trong vùng chịu tác động của Elnino nhưng tác động ra sao và như

thế nào là vấn đề chưa được làm sáng tỏ”, trích báo *Khoa học và Đời sống* ngày 18-10-2004.

Xuất phát từ tình hình trên đây, tôi kiến nghị với Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn và Bộ Tài nguyên và Môi trường cùng đứng ra tổ chức một hội thảo quốc gia về: Elnino và biến đổi khí hậu ở Việt Nam gần đây. Tập báo cáo về “Giải mã Elnino và biến đổi khí hậu Việt Nam” chúng tôi in gửi tới các đồng chí đại biểu lần này xin phép không báo cáo ở đây mà nhằm góp phần vào hội thảo tôi kiến nghị.

- Bối cảnh thứ ba tôi muốn đề cập là: nền kinh tế của nước ta đã phát triển khác với trước đây, vậy câu hỏi đặt ra là: trừ một số vùng, một số năm đặc biệt (như Elnino 97-98) là bất khả kháng ra, chúng ta có khả năng khai thác triệt để các nguồn nước chống hạn hay không, giống như ngành điện đặt vấn đề từ nay đến năm 2015 sẽ làm thủy điện vừa và nhỏ ở tất cả mọi nơi có thể làm được.